

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI
Zalău, 2018

† **Petroniu**

Prin harul lui Dumnezeu Episcopul Sălajului

Iubitului cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor
creștini din cuprinsul Episcopiei Sălajului:
Har, pace, ajutor și milă de la Dumnezeu,
iar de la Noi, arhieresti binecuvântări!

Iubiți credincioși,

Icoana este reprezentarea picturală a unui personaj sfânt sau a unei scene sfinte, făcută de obicei pe o bucată de lemn, pânză, metal, hârtie sau sticlă, ori chiar pe zidul bisericii. Icoana indică coborârea lui Dumnezeu în lume și participarea omului la viața dumnezeiască.

Sfântul Teodor Studitul a afirmat că asemenea icoanei Mântuitorului, Evanghelia este o icoană verbală, pentru că icoana Domnului Hristos nu este altceva decât cuvântul dumnezeiesc văzut, care ne conduce la credința în Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos. Imaginile sfinte și Evanghelia, amândouă sunt expresii ale inexprimabilului, devenite posibile datorită revelării lui Dumnezeu, a cărei supremă manifestare a fost întruparea Fiului lui Dumnezeu.

Pentru Părinții celui de-al VII-lea Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 787, icoana stă pe aceeași treaptă cu Sfânta Evanghelie. Prin contemplarea icoanei, credincioșii ajung, la fel ca și prin ascultarea cuvântului, la întărirea credinței. Cuvântul Evangheliei și icoana ne descriu istoria mântuirii noastre în Domnul nostru Iisus Hristos, căci ceea ce Evanghelia relatează în cuvinte, același lucru îl reprezintă icoana prin culori. Astfel, a auzi și a vedea merg împreună și amândouă sunt conforme cu voința lui Dumnezeu.

Importanța icoanei în Ortodoxie se vede din aceea că nu există rit liturgic fără icoană. Așa cum nu se poate săvârși Sfânta Liturghie fără rugăciuni, la fel nu se poate săvârși fără icoane.

Ținând cont de însemnătatea deosebită a icoanei în Biserică, în cele ce urmează vom explica reprezentarea iconografică a nașterii Pruncului Iisus în Betleemul Iudeii.

Icoana nașterii Domnului Hristos, precum și alte icoane prăznicare, înglobează în ea toate celelalte praznice împărătești și face prezente toate marile evenimente din viața Domnului nostru Iisus Hristos. Icoana nașterii ne apare astfel în întregul ei semnificație mesianică și eshatologică, în care misiunea Fiului lui Dumnezeu pe

pământ este deja împlinită și marea taină a lui Dumnezeu care devine Om, este înfățișată împreună cu toate consecințele ei.

Cu toate că Pruncul Iisus S-a născut într-o peșteră din Betleemul Iudeii, Evangheliile nu menționează acest amănunt, ci amintesc doar ieslea în care a fost culcat Pruncul (Luca 2,16) și casa în care magii I-au adus darurile lor (Matei 2,11). Grota nașterii însă există până astăzi, iar Sfânta Tradiție vorbește în mod constant despre ea.

Evenimentul măreț al nașterii Pruncului Iisus este înfățișat în icoane ca având loc în fața peșterii din Betleem, iar nu în interiorul ei, pentru că în iconografia ortodoxă evenimentele care se petrec în interiorul unui edificiu nu sunt niciodată reprezentate închise în încăperi, ci interioarele sunt sugerate prin construcții plasate în fundal, în vreme ce evenimentul însuși rămâne deschis, în fața edificiului, tratat ca o scenă din afară. Aceeași regulă se aplică și interioarelor nearhitecturale, naturale, cum este peștera în cazul nașterii Domnului. Prin această tehnică se subliniază cât de mult evenimentul reprezentat depășește locul istoric unde s-a petrecut și faptul că el transcende momentul în care a avut loc. Conform acestei tehnici, în icoana nașterii îi vedem pe Pruncul Iisus și pe Maica Domnului în afara peșterii și nu în interiorul ei.

Peștera din Betleem este pictată întotdeauna în culori închise, care indică umbra păcatului și a morții care domneau peste omenire înainte ca Domnul Hristos, „Lumina lumii” (Ioan 8,12), să fi coborât până la noi. Întunericul sumbru al grotei, această deschizătură întunecoasă a pământului, mai reprezintă și iadul. Nașterea Pruncului Iisus este pusă de către iconari în paralel cu pogorârea Sa la iad, iar peștera nașterii poate fi privită ca o prefigurare a mormântului din care Mântuitorul a înviat. Pentru a mântui lumea din robia păcatului și a morții, Domnul Hristos își situează, în mod mistic, nașterea în iad, în adâncul cel mai de jos, unde răul zace în densitatea lui ultimă. Fiul lui Dumnezeu întrupat Se naște tainic tocmai în iad, pentru a-l elibera din robia diavolului pe Adam și, împreună cu el, toată omenirea care aștepta venirea Lui. Nașterea apleacă cerurile până la iad, și noi Îl contemplăm, culcat în iesle, pe Domnul Hristos care a biruit moartea prin patima Sa, căci în iad, Mântuitorul era singur „*între cei morți slobod*” (Psalmul 87,4), iar „*celor ce ședeau în latura și în umbra morții, lumină le-a răsărit*” (Matei 4,16).

Pruncul înfășat este așezat în fața peșterii și nu în interiorul ei, conform tehnicii amintite mai sus. Peștera, ieslea și fașa sunt semne ale golirii Fiului lui Dumnezeu de slava Lui cea dumnezeiască, ale celei mai mari smerenii a Lui, Care nevăzut fiind în firea Sa cea dumnezeiască, se face văzut în trup, din iubire față de om.

Pruncul Iisus este reprezentat ca o **pată** de lumină în întunericul peșterii, pentru că „*El este Lumina cea adevărată, Care, venind în lume, luminează pe tot omul*” (Ioan 1,9). Bezna idolatriei și păcatele întunecau mintea omului căzut, de aceea Fiul lui Dumnezeu a venit în lume pentru a ne deschide raiul cel închis în urma păcatului protopărinților și să ne arate calea spre el, ca un far călăuzitor. Mântuitorul a afirmat în

acest sens: „*Eu, Lumină am venit în lume, pentru ca tot cel ce crede în Mine să nu rămână în întuneric*” (Ioan 12,46).

Albul noului-născut pe fundalul negru al peșterii preînchipuie mormântul Domnului Hristos. Pruncul se află într-o peșteră (mormânt), înfășurat în fâșii de pânză, asemenea lui Lazăr, mortul înviat ieșind din mormânt, tot o peșteră. Scutecele Pruncului au exact forma giulgiului Mântuitorului cel înviat, pe care îngerul îl arată femeilor mironosițe în mormântul gol, duminică dimineața. Astfel, nașterea în peșteră și scutecele Pruncului ne indică de pe acum moartea și îngroparea Sa, mormântul și giulgiul. Suntem departe de imaginea idilică a unui prunc. Acesta este deja „*omul durerii*” (Isaia 53,3), de care vorbește profetul Isaia, evanghelistul Vechiului Testament.

Pruncul culcat în peșteră ne arată, de asemenea, coborârea Lui cu sufletul la iad, unde „*Lumina luminează în întuneric*” (Ioan 1,5). Dreptii Vechiului Testament așteptau în iad venirea lui Mesia, care „*i-a scos din întuneric și din umbra morții și legăturile lor le-a rupt*” (Psalmul 106,14). Imobilitatea Pruncului din leagăn ne amintește de textul Utreniei din Sâmbăta cea Mare: „*Acesta este Sabatul cel binecuvântat, aceasta este ziua cea mare a odihnei. Căci, în această zi, Unul-născut Fiul al lui Dumnezeu, se odihnește de toate fapăturile Sale*”.

Muntele o reprezintă pe Sfânta Fecioară Maria din care a ieșit Pruncul Iisus, conform celor afirmate de prorocul Daniel: „*După cum tu ai văzut că o piatră a fost desprinsă din munte, nu de mână*” (Daniel 2,45).

Maica Domnului se găsește în centrul icoanei, lângă peșteră, îmbrăcată într-un veșmânt purpuriu, culoare rezervată în Bizanț numai împăraților, care subliniază demnitatea ei împărătească, în calitate de Născătoare de Dumnezeu, pentru că Fiul ei este Împăratul cerului și al pământului. Sfânta Fecioară este reprezentată în dreapta Pruncului, conform celor afirmate în Psalmi: „*Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta*” (Psalmul 44,11), așa cum va sta și în împărăția lui Dumnezeu, după adormirea ei cu trupul.

Privirea contemplativă și melancolică a Sfintei Fecioare este ațintită asupra Pruncului. Ea meditează parcă la cuvintele dreptului Simeon pe care i le va zice peste patruzeci de zile, la templul din Ierusalim: „*Prin sufletul tău va trece sabie*” (Luca 2,35). Privirea ei mâhnită și mâinile așezate în formă de cruce, pe piept, ne anunță răstignirea de mai târziu a Pruncului Iisus.

Cele trei stele de pe capul și de pe umerii Maicii Preacurate sunt semnul fecioriei ei dinainte, din timpul și de după nașterea Domnului Hristos.

Maica Domnului este pictată stând în genunchi în fața Pruncului dumnezeiesc, spre deosebire de alte icoane, unde este reprezentată pe jumătate întinsă. Poziția ei întinsă din unele icoane arată lipsa, în cazul ei, a durerilor inerente unei nașteri obișnuite și, prin urmare, nașterea din Fecioară și începutul dumnezeiesc al Domnului

Hristos. Apropierea dintre Maica Domnului și Prunc în icoană subliniază unitatea lor după natura umană, pe care Pruncul o primește de la Sfânta Fecioară.

Îngerii prezenți la nașterea Domnului Hristos ne apar în icoană deasupra celor doi versanți ai muntelui, unind cerul cu pământul. Pe când cea mai mare parte a lor, reprezentată în partea stângă, își ridică ochii spre cer și cântă: „*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!*” (Luca 2,14), un alt înger, pictat în partea dreaptă, se apleacă spre un păstor, indicând prin gestul mâinii că îi vestește o mare bucurie. Acesta este îngerul care le-a spus păstorilor de lângă Betleem: „*Vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul, că vi s-a născut astăzi Mântuitor, Care este Hristos Domnul*” (Luca 2,10-11).

Îngerii sunt reprezentați în dubla lor funcție: în stânga, ei se îndreaptă spre înalțuri, spre Izvorul de Lumină. Aceasta este neîncetata laudă adusă lui Dumnezeu, Liturgia cerească: „*Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este cerul și pământul de slava Lui!*” (Isaia 6,3). Îngerul din dreapta, care se apleacă spre păstor, arată că el este slujitorul omului la porunca lui Dumnezeu. În aplecarea sa spre păstor, se simte întreaga tandrețe angelică a ocrotirii, neîncetata veghe a îngerului păzitor față de oameni.

Păstorii de la nașterea Domnului Hristos sunt martorii prin excelență, care au avut menirea să răspândească printre evrei vestea minunată a nașterii lui Mesia cel făgăduit. După ce îngerul le-a spus ce s-a întâmplat în Betleem și păstorii au văzut Pruncul, pe Fecioara Maria și pe dreptul Iosif, „*au vestit cuvântul grăit lor despre acest Copil și toți câți auzeau se mirau de cele spuse lor de către păstori*” (Luca 2,17-18).

Păstorul din dreapta, care cântă din fluier, adaugă muzica omenească la psalmodia cerească, urmând îndemnul din Psalmi: „*Lăudați pe Domnul în timpane și în horă; lăudați-L pe El în strune și în organe*” (Psalmul 150,4).

Păstorii ne amintesc și de chipul Păstorului-Mesia, care a spus: „*Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale*” (Ioan 10,11).

În partea din stânga sus a icoanei îi vedem pe cei trei magi, Gașpar, Melchior și Baltazar, care au urmat cale îndelungată steaua, ce strălucește acum deasupra grotei. Primul mag privește atent la steaua care îi conduce către Împăratul ce tocmai S-a născut.

Îndelungata căutare a celor trei magi înțelepți a luat sfârșit într-o grotă umilă, unde un sugar sărman primește daruri împărătești, ceea ce arată că sensul ultim al oricărei științe și căutări omenești este contemplarea și adorarea lui Dumnezeu, Care pentru noi S-a făcut om și s-a născut în Betleemul Iudeii.

Cei trei înțelepți veniți de la Răsărit reprezintă neamurile păgâne și idolatre, necunoscătoare a revelației biblice. Magii, care slujeau stelelor, s-au învățat de la stea să se închine Domnului Hristos, „*Soarelui dreptății*” (Maleahi 3,20), și ei

simbolizează Biserica lui Hristos ce se va constitui dintre neamuri, în timp ce păstorii reprezintă Biserica dintre iudei.

Magii sunt reprezentați având vârste deosebite; unul tânăr, altul de vârstă mijlocie și al treilea bătrân, pentru a sublinia că lumina cea dumnezeiască se dă fără deosebire de vârstă și de poziție a oamenilor în societate, în funcție de cât râvnește fiecare după ea și se străduiește să o dobândească.

Prin darurile pe care le aduc Pruncului Iisus, magii le închipuie pe femeile mironosițe, care s-au duminică dimineață la mormântul Domnului Hristos, pentru a-l unge trupul cu miresme. Darurile de aur, smirnă și tămâie, ne arată învierea Mântuitorului din mormânt, pentru că aurul îi este adus ca unui Împărat al veacurilor; tămâia, ca Celui ce este Dumnezeu al Universului; iar smirna, Lui, Nemuritorului, ca unui mort de trei zile.

Caii magilor, în ciuda îndelungatei călătorii, vădesc vioiciune la apropierea de Mântuitorul lumii.

O rază de lumină din steaua de deasupra stâncilor cade asupra Pruncului Iisus. Steaua este vestitoarea zorilor unei ere noi, aceleia a harului, pentru că „*harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos*” (Ioan 1,17), „Soarele dreptății”, care a venit în lume „*ca să lumineze pe cei care șed în întuneric și în umbra morții*” (Luca 1,79). După cum evreii au fost conduși către Mântuitorul de Legea Veche, popoarele păgâne (reprezentate prin magi) au fost călăuzite către Domnul Hristos de razele stelei.

Unica rază care pogoară din înălțime semnifică ființa sau natura cea una a lui Dumnezeu dar care, ieșind din stea, se împarte în trei, pentru a desemna participarea celor trei Persoane dumnezeiești la lucrarea mântuirii.

În spatele leagănului Pruncului Iisus stau două animale, care Îl încălzesc pe Acesta cu respirația lor. Prezența bouului și a asinului lângă leagănul Mântuitorului ne trimite la cuvintele prorocului Isaia: „*Boul își cunoaște stăpânul și asinul ieslea stăpânului său; dar Israel nu Mă cunoaște; poporul Meu nu Mă înțelege*” (Isaia 1,3), cuvinte care le anticipează pe cele ale Sfântului Evanghelist Ioan: „*Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit*” (Ioan 1,11).

Sfântul Grigorie de Nyssa dă o explicație alegorică celor două animale: pentru că boul este legat prin lege, iar asinul poartă povara idolatriei, deci boul reprezintă religia iudaică, pe când asinul lumea păgână, amândouă fiind eliberate de jug de către Fiul lui Dumnezeu întrupat, culcat în iesle în fața lor.

În partea stângă jos a icoanei, dreptul Iosif stă așezat pe o piatră. Acesta este pictat în partea extremă și nu împreună cu Pruncul Iisus și cu Maica Domnului, pentru că el nu este tatăl, ci purtătorul de grijă al Pruncului și al Sfintei Fecioare. Iconografia subliniază prin aceasta că Iosif nu este considerat un personaj principal în acest eveniment, separându-l net de grupul central.

Bătrânul Iosif șade pe o piatră meditând, vizibil tulburat de îndoieli asupra modului miraculos al zămislirii Fecioarei. Nu numai că nu este tatăl Pruncului care

tocmai s-a născut, dar Iosif se îndepărtează lăuntric prin necredința lui și se izolează în îndoielile sale. Ideea de izolare și de non-comuniune este și mai accentuată în unele icoane ale nașterii, prin reprezentarea lui Iosif întorcând spatele peșterii.

Dreptul Iosif se confruntă cu misterul de negrăit al întrupării Fiului lui Dumnezeu dintr-o Fecioară. La drept vorbind, nu este o confruntare, ci mai degrabă o invitație de a se alătura laudei și slăvirii aduse de cer și pământ, o invitație la comuniune. Atunci când rațiunea umană întoarce spatele revelației dumnezeiești și se lipsește de această comuniune, ea nu poate accepta victoria asupra ordinii naturii, iar negrăita minune a Fecioarei-Mame, va rămâne „*scandal pentru iudei și nebunie pentru elini*” (I Corinteni 1,23). Îndoielile dreptului Iosif subliniază caracterul de nepătruns al misterului venirii printre noi a Fiului lui Dumnezeu, întrupat din Sfântul Duh și din Fecioara Maria.

În fața lui Iosif se află un bătrân, mai mult sau mai puțin adus de spate, îmbrăcat într-o manta din blană de oaie. La prima vedere, acesta ne apare drept unul dintre păstorii prezenți la mărețul eveniment din Betleemul Iudeii. Trăsăturile lui însă sunt caracteristice unui personaj anume. Astfel, vârsta înaintată, barba albă, îmbrăcămintea, toiagul și faptul de a fi reprezentat din profil ne spun totul despre el. Sfinții nu sunt aproape niciodată înfățișați din profil în icoane, decât foarte rar, în compozițiile cu multe personaje, în care sunt orientați spre centru. Profilul întrerupe oarecum contactul direct, semănând cu un început de absență. Prin urmare, în icoane nu sunt reprezentați din profil decât demonii, păcătoșii și persoanele care nu au atins sfințenia și care oferă vederii profilul tipic fugii, al celor care au ceva de ascuns. Personajul din fața lui Iosif este diavolul deghizat în păstorul Thyros (pe unele compoziții este un bătrân cu coarne și coadă), care sădește gânduri de îndoială în inima acestuia. Apocrifele ne prezintă vorbele sale ispititoare: „Așa cum acest toiag (el este îndoit sau rupt, ca semn al fostei sale puteri zdrobite de Mântuitorul) nu mai poate da vlăstare, tot așa o fecioară nu poate naște”, dar toiagul a înflorit de îndată (spun aceleași scrieri apocrife). Caracterul diabolic al insinuărilor falsului păstor este trădat de modul slugarnic în care acesta se apleacă de spate.

În partea dreaptă din josul icoanei se află scena îmbăierii Pruncului Iisus, pentru a ilustra deplina realitate a naturii omenești a Fiului lui Dumnezeu întrupat, Care, ca orice alt copil, trebuia spălat după naștere. Moașa îl ține pe Prunc cu mâna stângă, iar cu dreapta încearcă temperatura apei, în timp ce Salomeea, cealaltă femeie, toarnă apă pentru îmbăierea noului-născut.

Prin reprezentarea băii se anunță unele evenimente viitoare din viața Pruncului Iisus: botezul în râul Iordan și faptul că trupul Domnului trebuie să fie spălat, să „sufere”, pentru că va suferi pe cruce și va muri pentru păcatele oamenilor.

Cele două scene din josul icoanei: a dreptului Iosif cuprins de îndoieli (în stânga) și a îmbăierii Pruncului (în dreapta), sunt complementare în semnificația lor hristologică. Îndoielile dreptului Iosif subliniază caracterul de nepătruns al tainei venirii

printre noi a Fiului lui Dumnezeu, întrupat din Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, în timp ce scena băii insistă pe deplina realitate a naturii Sale omenești. Astfel aceste două scene năzuiesc dacă nu să reprezinte, cel puțin să illustreze, prin juxtapunerea a două imagini, dogma formulată la Sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon (451), că în persoana cea una a lui Iisus Hristos există două firi, cea divină și cea umană, care sunt neamestecate, neschimbate, neîmpărțite și nedespărțite.

În unele icoane ale nașterii Domnului, în partea dreaptă jos, lângă scena îmbăierii Pruncului, observăm un personaj care îl reprezintă pe prorocul Isaia și prin el pe toți profeții Vechiului Testament. În așteptarea lui Mesia cel făgăduit, Isaia strigă cu toată nerăbdarea covârșitoare a sufletului evreiesc: „*O! Dacă ai sfâșia cerurile și Te-ai pogori!*” (Isaia 63, 19). Prorocul Îl arată cu mâna dreaptă pe Pruncul Iisus, așezat pe genunchii moașei, și cu același gest ne indică un butuc mare și un lăstar înverzind. Meșterii iconari ne trimit prin aceasta la cuvintele proorocului: „*O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un Lăstar din rădăcinile lui va da*” (Isaia 11,1). Contemplăm aici profeția lui Isaia și împlinirea ei. Observăm lăstarul înverzit, ca simbol folosit de Isaia pentru Domnul Hristos, dar Îl vedem și pe Prunc, împlinirea profeției și vederea „*față către față, nu în oglindă sau în ghicitură*” (I Corinteni 13,12). Este subliniată aici unitatea dintre cele două Testamente, unul împlinindu-se prin celălalt. Mâna stângă a lui Isaia se odihnește asupra unei tăblițe făcute din porunca lui Dumnezeu, care trimite la următorul text: „*Du-te scrie acestea pe o tablă și trece-o într-o carte, ca să fie pentru mai târziu mărturie veșnică, pentru că prunc s-a născut nouă*” (Isaia 30,8 și 9,5). Veșmintele profetului Isaia îl înrudesce, iconografic, cu Sfântul Ioan Botezătorul; ele fiind cele ale unui martir, pentru că asemenea Înaintemergătorului Domnului, și proorocul Isaia a fost omorât de evrei pentru că i-a muștrat din pricina păcatelor lor, fiind tăiat cu ferăstrăul, primind astfel cununa de martir și numărându-se printre cei uciși „*pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru mărturia pe care au dat-o*” (Apocalipsa 6,9).

Iubiți fii sufletești,

Trecând de la reprezentarea iconografică a nașterii Pruncului Iisus în Betleemul Iudeii la orice icoană, în general, putem afirma că aceasta dezvăluie frumusețea sfântă izvorâtă din Sfântul Duh, realizarea de către om a asemănării cu Dumnezeu. Întrucât sfinții înfățișați în icoane sunt oameni vii, ca și noi, dar care au fructificat harul lui Dumnezeu, icoana mărturisește posibilitatea aflată la îndemâna fiecărui creștin de a ajunge prin eforturi personale și ajutorul lui Dumnezeu să realizăm cea mai înaltă aspirație a noastră: sfințenia, care poate fi dobândită numai prin căința sinceră pentru păcatele săvârșite, prin ferirea de a încălca voia lui Dumnezeu și prin săvârșirea de cât mai multe fapte bune.

Cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei vă dorim tuturor sănătate deplină, viață îndelungată, realizări spirituale și materiale spre slava lui Dumnezeu și spre mântuirea oamenilor. „La mulți ani buni!”.

Al vostru de tot binele doritor
și către Domnul pururea rugător

†Petroniu
Episcopul Sălajului